

Η τραγωδία του τροτσκισμού, ο τροτσκισμός ως τραγωδία (80 χρόνια από την ίδρυση της 4ης Διεθνούς)

του Δημήτρη Κατσορίδα

1. Η συνεισφορά του τροτσκισμού

Το φαινόμενο της ύπαρξης ομαδοποιήσεων με εργατική αναφορά γύρω ή σε αντίθεση με τα Κομμουνιστικά Κόμματα, ξεκινάει από τα πρώτα βήματα της Τρίτης Κομμουνιστικής Διεθνούς, το 1918. Οι πολλές διαφωνίες πάνω στη γραμμή που θα έπρεπε να ακολουθηθεί και οι διαφορετικές αναλύσεις της πραγματικότητας δημιουργούσαν τριβές που οδηγούσαν σε αποχωρήσεις, διασπάσεις και διαγραφές.

Στην προκειμένη περίπτωση, θα επικεντρωθούμε σε ένα μόνο συγκεκριμένο ρεύμα, το τεταρτοδιεθνιστικό ή αλλιώς τροτσκιστικό. Αν και γεννιέται στην ΕΣΣΔ, λίγο μετά το θάνατο του Λένιν (1924), εντούτοις τολμώ να πω ότι ως διακριτό ρεύμα έχει αρχίσει να διαμορφώνεται από το 1903-1905, με τις ιδιαίτερες επεξεργασίες του Τρότσκι και ειδικά με τη διατύπωση της θεωρίας της Διαρκούς Επανάστασης. Βέβαια, η μορφοποίησή του, αρχίζει με την πάλη του κατά του σταλινισμού, τη διαγραφή του Τρότσκι από το Κ.Κ. της Σοβιετικής Ένωσης, το 1927, και την αποπομπή του από τη χώρα. Αρχίζει και απλώνεται διεθνώς, από το 1929, με τη δημιουργία της Διεθνούς Αριστερής Αντιπολίτευσης και αποκρυσταλλώνεται με την ίδρυση της 4ης Διεθνούς, στις 3 Σεπτεμβρίου 1938, δηλαδή μετά την καταστροφική ήττα του εργατικού κινήματος της Γερμανίας, το 1933, και την επικράτηση του ναζισμού.

Πράγματι, οι τεταρτοδιεθνιστικές ομάδες, παρά το μικρό τους μέγεθος, λειτούργησαν δυναμικά μέσα στο εργατικό κίνημα,

πρότειναν λύσεις στα διάφορα προβλήματα της πολιτικής συγκυρίας, και πρόβαλαν το δικό τους επαναστατικό λόγο. Όμως, η κυριαρχία της σοσιαλδημοκρατίας και του σταλινισμού, συν οι υποκειμενικές δυσκολίες αυτών των ομάδων και η μικρή επιρροή τους στο εργατικό κίνημα, είχαν ως αποτέλεσμα την περιθωριοποίησή τους.

Παρ' όλα αυτά, ο τροτσκισμός έχει προσφέρει τα εργαλεία, τα οποία μπορούν να χρησιμεύσουν ως εφαλτήριο για μια άλλη ανάγνωση της ιστορίας της Αριστεράς και του εργατικού κινήματος διεθνώς. Όχι, βέβαια ως αυτάρεσκη προσκόλληση σε ιερά κείμενα, ούτε ως νομιμοποιητική διαδικασία των ενδοτροτσκιστικών διαφορών. Κάτι τέτοιο θα τους αδικούσε. Αντίθετα, **ο τροτσκισμός φωτίζει το πρόσωπο της επίσημης Αριστεράς, αποκαλύπτοντας όλες τις ρωγμές και τις αντιφάσεις της και κυρίως το έλλειμμά της στα θέματα του διεθνισμού και τη διολίσθησή της, πολλές φορές, στον εθνικισμό.** Επίσης, η ύπαρξη και η δράση μιας σημαντικής επαναστατικής πρωτοπορίας μέσα στο εργατικό κίνημα, όπως είναι οι τροτσκιστές, αποδεικνύει ότι εν δυνάμει υπάρχουν οι προϋποθέσεις ταξικής συνειδητοποίησης και πολιτικής ριζοσπαστικοποίησης της εργατικής τάξης.

Ο τροτσκισμός ήταν και παρέμεινε δυναμικός, χωρίς να φοβάται τις ρήξεις και τις ανατροπές. Ακόμη και στις χειρότερες πολιτικές καταστάσεις συζητούσαν πάντα τα προβλήματα του κινήματος, ανταλλάσσοντας απόψεις. Κι όταν ακόμη έφταναν σε υπερβολές στο εσωτερικό τους, πάντα διατηρούσαν την ανεξαρτησία της σκέψης στη συζήτηση. Αυτό αποδεικνύεται και από τους ίδιους τους πρωταγωνιστές του: τον Πουλιόπουλο, τον Μιχάλη Ράπτη-Πάμπλο, τον Κάνον, τον Μαντέλ, τον Τόνυ Κλίφ, τον Πιερ Φράνκ, τον Μαϊτάν, τον Μορένο, τον Ποσάδας, τον Χήλυ, τον Τεντ Γκραντ και τόσους άλλους. Οι ίδιοι δεν προσέλαβαν τον τροτσκισμό ως μια άλλη ορθοδοξία. Δεν φοβόντουσαν να έρθουν σε αντιπαράθεση ή σε ρήξη με τον ίδιο τον Τρότσκι ή με δικές τους προηγούμενες απόψεις και να τις θέσουν σε αμφισβήτηση. Έδωσαν στον εαυτό τους το δικαίωμα να σκέφτονται κριτικά, ενώ

παρήγαγαν σημαντικές θεωρητικές προσεγγίσεις και ένα πρωτότυπο πολιτικοϊδεολογικό έργο.

2. Υπάρχουν αντι-ιστορικά ρεύματα;

Η υποτίμηση του τροτσκισμού από την επίσημη Αριστερά, εξαιτίας του μικρού μεγέθους των οργανώσεών του, δημιουργεί ένα σοβαρό ζήτημα επιστημονικής αντίληψης για την ιστορία. Διότι, πολλές φορές κυριαρχεί μια ιδεαλιστική άποψη για την ιστορία, η οποία καταδικάζει ως εξω-ιστορικό κάθε τι που είναι μικρό, θεωρώντας ότι η δράση ή ο λόγος του δεν έχει αποτέλεσμα.

Όμως, είναι λάθος αυτός ο τρόπος προσέγγισης. Και ο λόγος είναι γιατί σε μια υλιστική ιστορική αφήγηση δεν νοείται να υπάρχουν διακρίσεις μεταξύ ιστορικών και εξω-ιστορικών γεγονότων, τα οποία θεωρούν ότι υπάρχουν απόψεις με ή χωρίς συνέχεια και συνέπεια. Διότι, κάθε πολιτικοϊδεολογικό ρεύμα που διαμορφώνεται μέσα σε έναν κοινωνικό σχηματισμό είναι από μόνο του άξιο προσοχής, μελέτης και έρευνας και, βεβαίως, είναι αδύνατον να μην αφήσει κάποια παρακαταθήκη.

Πολλές φορές, τίθεται ο προβληματισμός για ποιο λόγο ο τροτσκισμός έμεινε στο περιθώριο ή για ποιο λόγο υπάρχουν τόσες πολλές τροτσκιστικές οργανώσεις.

3. Η τραγωδία του τροτσκισμού

Όσον αφορά το πρώτο ερώτημα, την περιθωριοποίηση του τροτσκισμού, μπορούμε σε γενικές γραμμές να πούμε ότι οι βασικές αιτίες είναι η επέκταση της σοβιετικής επιρροής μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο (Ανατολική Ευρώπη, Κίνα, Κούβα κλπ.), και άρα το σπάσιμο της απομόνωσης και όχι η πολιτική επανάσταση στη Σοβιετική Ένωση όπως περίμεναν. Επίσης, η για μεγάλη περίοδο ευημερία στον καπιταλιστικό κόσμο, είχε αφενός ως συνέπεια την αναζωογόνηση της σοσιαλδημοκρατίας, η οποία απόκτησε μεγάλη επιρροή στην εργατική τάξη, αφετέρου την διολίσθηση των κομμουνιστικών κομμάτων σε σοσιαλδημοκρατικές θέσεις, με αποτέλεσμα τον αφοπλισμό του εργατικού κινήματος από τις μαρξιστικές του παραδόσεις. Σε ένα τέτοιο περιβάλλον,

οι επαναστατικές πρωτοπορίες βρέθηκαν σε υποχώρηση.

Εν τω μεταξύ, ήταν και τα βαριά χτυπήματα που υπέστη η νεοούστατη 4ης Διεθνής, με τη δολοφονία του Τρότσκι, αλλά και με τον αποδεκατισμό πολλών στελεχών της τόσο από τον ναζισμό όσο και τον σταλινισμό, που επέτειναν την απομόνωσή της. Ενδεικτικά, θα αναφέρουμε ορισμένα ονόματα δολοφονημένων τροτσκιστών εκείνη την ζοφερή περίοδο: **Εκτελεσμένοι από τον Ναζισμό** ήταν οι Λουί Πολκ (Βέλγος), Μαρσέλ Ικ (Γάλλος), Γιόζεφ Γιακόμποβιτς και Φραντς Κάσα (Αυστριακοί), Αμπράμ Λεόν (Εβραίος), Μάρτιν Μόνατ ή Πάουλ Βίντελιν (Γάλλος), Παντελής Πουλιόπουλος (ντουφεκίστηκε από τους Ιταλούς το 1943, ενώ έβγαζε λόγο στους στρατιώτες του εκτελεστικού αποσπάσματος), Χενρίκους Σνέεβλιτ (Ολλανδός) και πολλοί άλλοι. **Δολοφονημένοι από τον σταλινισμό** ήταν οι Αντρές Νιν (Ισπανός), Χάϊντς Έπε ή Βάλτερ Χελντ (Νορβηγός), Ζάβις Καλάντρα (Τσεχοσλοβάκος), Ρούντολφ Κλέμεντ (Γερμανός, γραμματέας του Τρότσκι, ο οποίος δολοφονήθηκε το 1938, τη παραμονή του ιδρυτικού συνεδρίου της Τέταρτης Διεθνούς), Ίγκνας Ράϊς (ήρωας του εμφυλίου πολέμου στη διάρκεια της Ρώσικης Επανάστασης και ένας από τους βασικούς ηγέτες των ειδικών υπηρεσιών της Σοβιετικής Ένωσης), Λέον Σεντόφ (γιός του Τρότσκι), Πιέτρο Τρέσσο (Ιταλός), Έρβιν Βολφ (Τσεχοσλοβάκος) και ο κατάλογος δεν έχει τέλος. Επίσης, δεν μπορούμε να μην αναφερθούμε στους Σοβιετικούς τροτσκιστές, που άντεξαν σε όλες τις διώξεις μέχρι τη μέρα που ο Στάλιν αποφάσισε την ολοκληρωτική τους εξόντωση. Η ιστορία της πάλης τους στη Βορκούτα, στη μεγάλη απεργία πείνας που έκαναν πάνω από χίλιοι φυλακισμένοι επί 132 μέρες (από τον Οκτώβρη του 1936 μέχρι το Μάρτη του 1937), στη διάρκεια της οποίας πολλοί έχασαν τη ζωή τους, έγινε γνωστή χάρη σε αυτόπτες μάρτυρες που γύρισαν από τα στρατόπεδα. (Για περισσότερα δες Π. Φράνκ, «Η 4η Διεθνής. Συμβολή στην ιστορία του τροτσκιστικού κινήματος», Πρωτοποριακή Βιβλιοθήκη, 1976, σελ. 134-146).

4. Ο τροτσκισμός ως τραγωδία

Σχετικά με το δεύτερο ερώτημα, δηλαδή για ποιο λόγο υπάρχουν τόσες πολλές τροτσκιστικές οργανώσεις, εδώ θα είχε μεγάλο

ενδιαφέρον να εξετάσει κάποιος στο σύνολό τους όλες αυτές τις ομαδοποιήσεις, τη δράση τους, τις απόψεις τους, τις διαφωνίες τους και τον ρόλο τους στο διεθνές κίνημα. Εκείνο που εντυπωσιάζει είναι η κινητικότητα και η ρευστότητά τους, μέσα από τις συνεχείς διασπάσεις και συγχωνεύσεις και θα ήταν σημαντικό κάποια στιγμή να αποτυπωθούν τόσο οι αιτίες όσο και οι συνθήκες, οι οποίες οδηγούν σε αυτή την κινητικότητα. Όμως, επειδή κάτι τέτοιο είναι πολύπλοκο ως θέμα, γι' αυτό θα δώσουμε τη δική μας, περιορισμένη εκτίμηση.

Πράγματι, αποτελεί σοβαρό πολιτικό πρόβλημα, ένα ρεύμα που αναφέρεται σε μια παράδοση Ενιαίου Μετώπου, οι πολιτικές του οργανώσεις κάθε άλλο παρά ενιαιομετωπικά να δρουν μεταξύ τους. Ένα πολιτικό και ιδεολογικό ρεύμα, όπως ο τροτσκισμός, που έχει δώσει μάχες για την δημοκρατία μέσα στο κίνημα, με πολλά θύματα στις γραμμές του, τόσο από το αστικό κράτος όσο και από τον σταλινισμό, οφείλει να διαφυλάττει αυτή την κληρονομιά ως κόρη οφθαλμού. Η συνεισφορά αυτού του ρεύματος στον θεωρητικό εξοπλισμό του εργατικού κινήματος, είναι κρίμα να τραυματίζεται από φαινόμενα κατακερματισμού.

Με όρους ψυχολογίας αυτό λέγεται «ναρκισσισμός» των μικρών οργανώσεων. Ξέρουμε όλοι/-ες τι ήταν ο Νάρκισσος. Γοητεύτηκε από την εικόνα του, όταν καθρεφτιζόταν στο νερό, και παραμένοντας στη θέση αυτή, αυτοθαυμαζόμενος, τελικά μαράζωσε και πέθανε.

Παρ' ότι ιδεολογικά εντάσσομαι σε αυτό το ρεύμα, το τροτσκιστικό, και είμαι περήφανος για την προσφορά του, αλλά και για το γεγονός ότι κράτησε ψηλά τη σημαία του επαναστατικού μαρξισμού σε πολύ δύσκολες περιόδους και με βαριά τη σκιά της σοσιαλδημοκρατίας και του σταλινισμού, εντούτοις ιστορικά αν το δούμε, οι διασπάσεις του ήταν, τις περισσότερες φορές, για ζητήματα τακτικής και εσωτερικής δημοκρατίας συν κάποιοι μικρομεγαλισμοί ακόμη και στελεχών του. Επίσης, το γεγονός ότι αυτό το πολιτικό ρεύμα δεν είναι κοινωνικά γειωμένο, δηλαδή δεν αποτελεί μαζικό κόμμα, πράγμα που θα του προσέδιδε και την ανάλογη ευθύνη απέναντι στην

κοινωνία, δεν το εμποδίζει να διασπάται με ένα εύκολο τρόπο, επειδή κάτι τέτοιο δεν κοστίζει στην εργατική τάξη. Αντίθετα, η μαζική απεύθυνση που έχουν τα μεγάλα κόμματα της Αριστεράς, η οποία δημιουργεί στα μέλη και στα στελέχη τους, την ανάλογη συνείδηση όσον αφορά το ρόλο τους απέναντι στο ευρύ κίνημα, είναι ένας βασικός λόγος που δεν διασπώνται εύκολα, παρά μόνο σε στιγμές μεγάλης όξυνσης των πολιτικών αντιθέσεων στο εσωτερικό τους.

Οι διαφορές απόψεων είναι πάντα φυσιολογικές να υπάρχουν, ιδιαίτερα στις αλλαγές της πολιτικής και κοινωνικής συγκυρίας. Όμως, αυτό δεν σημαίνει ότι η συζήτηση πάνω σε αυτές τις διαφορές θα πρέπει αναγκαστικά να καταλήγει σε διασπάσεις, όπου κάθε πλευρά θεωρώντας τον εαυτό της «απελευθερωμένο» από τα πολιτικά και οργανωτικά της «βαρίδια» θα βρει υποτίθεται τον «σωστό» προσανατολισμό της, ο οποίος θα τις επιτρέψει μια «γρήγορη» ανάπτυξη. Βέβαια, κάτι τέτοιο δεν έγινε σχεδόν ποτέ στον τροτσκισμό.

5. Μια διαφορετική κουλτούρα συνεπάγεται ενότητα μέσα στη διαφορά

Αν, πράγματι, οι τροτσκιστικές οργανώσεις καλλιεργούσαν μια κουλτούρα οργανωτικής ενότητας μεταξύ τους, με σεβασμό στις πολιτικές διαφορές, θεωρώ ότι θα μπορούσαν να αποτελέσουν βασικό μαζικό πόλο, ακόμη και με όρους ύπαρξης ξεχωριστού κόμματος. Δεν τους λείπουν τα στελέχη, ενώ από τις τάξεις τους έχουν περάσει χιλιάδες άτομα. Η μοναδική περίπτωση που συνυπήρξαν όλοι σε ένα ενιαίο κόμμα, τουλάχιστον στην Ελλάδα, ήταν το Κομμουνιστικό Διεθνιστικό Κόμμα Ελλάδας (ΚΔΚΕ), το οποίο προέκυψε στο ενοποιητικό Συνέδριο όλων των τροτσκιστών το 1946. Όμως, προηγουμένως είχε καλλιεργηθεί η κουλτούρα της ενοποίησης.

Τελικά, είναι μεγάλη υπόθεση να μάθουμε να συνυπάρχουμε με τη διαφορετικότητά μας, ιδιαίτερα σε όμορους χώρους, που δεν έχουν τόσο τραγικές διαφωνίες στο εσωτερικό τους. Είναι ζήτημα κουλτούρας.